

'Baerne'

Tijdschrift van de Historische Kring "Baerne"

16e jaargang nr. 2 - juni 1992

Dagelijks Bestuur van de Historische Kring "Baerne"

Voorzitter : C.C.M. Collard
Penningmeester : I. Huls
Wittelaan 8
3743 CP Baarn tel. 02154-22974

Secretariaat : F. Muts-Snel, van Goyenlaan 213
3764 XH Soest tel. 02155-12989

Ledenadministratie : N. Kuyt-Smit, Van Wassenaerlaan
16, 3742 AH Baarn.

De lidmaatschapskosten van de H.K. "Baerne" bedragen:

f 35,-- per jaar per gezin
f 25,-- per jaar voor een individueel lid
f 12,50 per jaar voor een jeugdlid (14 t/m 18 jaar)

Postadres van de H.K. "Baerne" : Postbus 326
3740 AH Baarn

Bankrekeningnummer : 30.47.28.292

Postbanknummer : 4192133

"Baerne" verschijnt viermaal per jaar.

Losse nummers à f 3,-- verkrijgbaar bij N. Kuyt-Smit,
Van Wassenaerlaan 16, 3742 AH Baarn.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie.

INHOUD

1481: DE GROTE BRAND VAN BAARN	blz. 2
FLORA-WAGEN	blz. 10
DOCUMENTATIE OVER OUDE BEGRAAFPLAATS IN ARCHIEF VAN DE OUDHEIDKAMER	blz. 13
MEESTER PLUIMS RUSTPLAATS	blz. 15
WATERSNOOD 1921	blz. 17
UIT DE SCHATKAMER VAN BAERNE	blz. 21
PROGRAMMA 1992-1993	blz. 23
IN MEMORIAM	blz. 24

MEDEDELING

Gaarne copy inleveren voor 20 augustus 1992 bij
Tineke Biemans, Sophialaan 13, 3743 CT Baarn

1481: DE GROTE BRAND VAN BAARN

De ondergang van een stadje

Tweemaal is Baarn in een Kerstnacht het toneel geweest van een belangrijke historische gebeurtenis. Het waren beide keerpunten in onze plaatselijke geschiedenis. Kerstmis 1580 kwam de Reformatie in Baarn, met de overname van de kerk op de Brink door de nieuwe religie.

Precies negen-en-negentig jaar eerder, in de kerstnacht van 1481, was Baarn door Hollandse troepen platgebrand. Al in de tweede helft van de veertiende eeuw had Baarn stadsrechten gekregen en onze plaats heeft toen dus wel iets betekend. Maar met de ramp van 1481 kwam het stadje tot verval en in de volgende drie eeuwen bleef het een gehucht van kleine boeren met niet veel meer dan driehonderd inwoners. Pas tegen het einde van de 19e eeuw, met de komst van de spoorlijn naar Amsterdam, is Baarn een nieuwe toekomst ingegaan.

Hier gaat het dan over het keerpunt 1481 en vooral over een historisch document, een verslag van een tijdgenoot en ooggetuige. In dat verhaal wordt een levendig beeld gegeven van twee gebeurtenissen op het grondgebied van de tegenwoordige gemeente Baarn. Eerst gaat het over de inname van Huis ter Eem, tegenover Eembrugge, door Hoekse gewapende burger-troepen uit Amersfoort en Utrecht in september 1481, en vervolgens dus over de verwoesting van het stadje Baarn drie maanden later.

David onze bisschop

In de tweede helft van de vijftiende eeuw stond Baarn als Stichtse stad onder het gezag van de bisschop van Utrecht, David van Bourgondië. Mogelijk is het deze bisschop die is afgebeeld op het Baarnse stadswapen van 1464, waarvan onze

DAVID VAN BOURGONDIË, BISSCHOP VAN UTRECHT VAN 1456 TOT 1496.

Waarschijnlijk een tekening door Jacques Leboucq.

Oudheidkamer een afgietsel bezit. (Als het geen beeltenis is van een willekeurige Utrechtse bisschop of abt, of van Sint Nicolaas.)

In 1456 had Hertog Filips de Goede zijn bastaardzoon David van Bourgondië op de bisschopszetel van Utrecht gezet en hij had de paus bewogen die benoeming te bevestigen. De nieuwe bisschop, de opvolger van Rudolf van Diepholt, vertegenwoordigde in de laatste jaren van zijn vaders bewind en tijdens de regeringen van Karel de Stoute en Maria van Bourgondië het Bourgondische gezag in het Sticht. Hij trad op als een tiran en mede daardoor groeide het verzet in de stad en in het gewest. Toen in 1477 Karel de Stoute bij Nancy gesneuveld was en het hele Bourgondische rijk bedreigd werd, verminderde ook het gezag van David van Bourgondië. De nieuwe hertogin Maria van Bourgondië (1477-1482) en haar gemaal Maximiliaan van Oostenrijk moesten David soms te hulp komen. Deze bisschop David van Bourgondië, een grand seigneur, vertoefde meestal op zijn bisschoppelijk slot in Wijk bij Duurstede, in plaats van in het bisschoppelijk paleis, het Bisschopshof, op het Domein naast de Domtoren.

David kwam met zijn eigen bisschopsstad in conflict en in 1477 benoemden de Utrechtse opstandelingen Burggraaf Jan van Montfoort tot hoofdman van de stad Utrecht. Terwijl David, als vertegenwoordiger van Bourgondië, tot de Kabeljauwen behoorde, stond Jan van Montfoort in het kamp van de Hoeken, samen met de burgers van Utrecht en bijvoorbeeld die van Amersfoort. Nu deed zich de merkwaardige situatie voor, dat de bisschop van Utrecht persoonlijk aan de kant van de graaf van Holland stond in de herhaalde conflicten tussen het Sticht en Holland.

In de middeleeuwen is er veel strijd geweest tussen beide gewesten en in het jaar 1481 waren er heftige botsingen, waarbij veel doden vielen en vooral grote schade werd aangericht. Beide partijen staken elkaars koren in brand, roofden het vee en plunderden de dorpen.

In september 1481 besloten de Hoekse burgers van Amersfoort een overval te plegen op het Kabeljauwse bisschoppelijk slot

Huys ter Eem bij Eembrugge, een van de versterkte woningen van bisschop David van Bourgondië, die er nu en dan verbleef, maar niet op dit moment. Door de strategische ligging, bij een brug over de rivier de Eem, was Huys ter Eem een begeerd bezit, waarom in de middeleeuwen tussen Holland, Utrecht en Gelre veel gestreden is.

De Amersfoorters kregen bij de overval steun van Utrechters. Met een "grootte bus" (zwaar geschut) schoten zij de "sael" (de woonruimte) van het kasteel plat, zodat de bewoners zich overgaven.

Die bewoners konden ongedeerd vertrekken met behoud van hun persoonlijke bezittingen. Nadat in 1483 bisschop David van Bourgondië, met steun van aartshertog Maximiliaan van Oostenrijk, in zijn gezag hersteld was, liet hij Huys ter Eem weer opbouwen.

De wraak van de stadhouder

Op 13 oktober 1481 leden de Hollanders een nederlaag bij Vreeswijk. Daarbij namen de Utrechtenaren 220 gevangenen. Vervolgens veroverden de Stichtenaren Naarden, maar begin december 1481 werd Naarden door de Hollanders terugveroverd. De aanvoerder van die Hollanders was Joost van Lalain, een Henegouwer, die in 1480 stadhouder van Holland was geworden, als vertegenwoordiger van de vorstin Maria van Bourgondië. Deze Kabeljauwse aanvoerder besloot de Utrechtse Hoeken een lesje te leren. Vanuit Naarden ondernam hij een strafexpeditie naar het Stichtse Eemland.

Eemnes, dat in de loop der jaren nog al eens van landsheer had gewisseld en dat nu eens Stichts dan weer Hollands was geweest, resorteerde in dit najaar van 1481 onder Utrecht.

Lalain stelde Eemnes een ultimatum: het zou zich bij Holland moeten voegen. Tegen betaling van een schatting (enen cleynen penninck) zou de stadhouder de Eemnessers beschermen tegen die van Utrecht. Zij kregen twee dagen bedenktijd. In die tijd namen zij contact op met Utrecht en Utrecht stuurde "hondert

stalbroeders (soldaten) om hoer dorp te helpen bewaren". Toen de stadhouder dat constateerde, trok hij met een leger van vier-tot vijfduizend man naar Eemnes, bestormde Eemnes van vier kanten en nam de plaats in. "Ende sy sloegen der veel doot. Ende sy plonderten ende sy stakent aen ende bernten (verbrandden) al, op vier huysen na of vyf. Ende dit gescieden op sunte Thomasdach te vier uren na den eten ende sinen dach was op enen Vridach". (Het was op het feest van St.Thomas, vrijdag 21 december 1481.)

In de Nicolaaskerk van Eemnes-Buiten werd ter herinnering op een wandbord het volgende vers geschilderd:

"Toen men schreef viertienhonderd tagtig en een was er in Eemnes een groot geweën

daer bleven twee en seventig menschen doot

Godt helpt de sielen uyt den noot".

Na de wrede overval op Eemnes trok Lalaing met zijn troepen terug naar Naarden.

Baarn verwoest

Hij nam een paar dagen rust om vervolgens zijn woede op Baarn en Soest te koelen. De bewoners van Baarn, die hadden kunnen zien wat er met Eemnes was gebeurd, namen de vlucht naar Amersfoort, waar zij achter de stadsmuren veilig waren. Zij genoten gastvrijheid en bescherming in die stad op grond van een verdrag dat Baarn in 1443 met Amersfoort had gesloten, waarbij de Baarnaars zich verplicht hadden een deel van de Amersfoortse stadsmuur te bouwen en te onderhouden. Intussen werd Baarn, evenals Soest, platgebrand en geplunderd door stadhouder Lalaing en zijn leger, waarbij zich hadden aangesloten wel "vier hondert vijlre boeven" (gemene schurken), die geen soldij ontvingen en die meeliepen om te kunnen plunderen.

Deze gebeurtenis is indertijd als volgt beschreven:

"Opten heyligen Kerstavont tooch de stedehouder uyt Neerden ende bernde (verbrandde) Baern ende Soest alop, dat daer niet

veel bleeff staen, ten waren cramen of daer dat heylige oly was". (dus: met uitzondering van die huizen waar zwangere vrouwen waren, of stervenden die het Heilig Oliesel, de Laatste Sacramenten, hadden ontvangen.)

Op diezelfde "kersavont" vertrok de Hoekse Jonkheer Engelbert van Kleef uit Amersfoort naar Utrecht met een gevolg van driehonderd ruiters. In Utrecht zou hij steun verlenen aan de opstandelingen tegen de bisschop. Over die tocht lezen we:

"Ende doe sy quamen aen den berch, (de Amersfoortse Berg) soe sagen sy, dat die Hollanders Baern bernden. Doe vraegheden die joncker van Cleve, wat dat daer bernden ende wie dat dede. Doe wert hem geseyt, dat dat die Hollanders waren ende bernden int Sticht Doe seyde die joncker, dat hi die Hollanders hoer veren noch wel corten soude, dat sy so ver niet vliegen en souden". (Hij zou die Hollanders hun veren korten, zodat zij niet meer zo ver zouden kunnen vliegen.)

"Ende dese woerden gescieden aldus, als my geseyt is" (En die woorden zijn in vervulling gegaan, zoals mij is verteld.)

Jonkheer van Kleef reed verder met zijn ruiters naar Utrecht, waarbij hij tegemoet werd gereden door de burggraaf van Montfoort met een aantal Utrechtse burgers. Langs de Steenweg in De Bilt stonden veel burgers. Zo werd de jonker "des avonts the vier uren" Utrecht binnengeleid. Hij werd met "grootere vrouwen ende bliscapen" naar de Bisschopshof (het paleis van de bisschop) gevoerd. Dat gebeurde dus op de vooravond van Kerstmis, maandag 24 december 1481. De Staten van Utrecht stelden de jonker in het bezit van het wereldlijk gebied van het Sticht, met de titel "ruwaert ende beschermer". Vervolgens eisten de Staten van de kanunniken dat zij de paus om een nieuwe bisschop zouden vragen, als opvolger van David van Bourgondie. Dat deden die kanunniken, zwichtend voor de grote druk die op hen werd uitgeoefend. Maar paus Sixtus IV weigerde aan dit Utrechtse verzoek gehoor te geven en hij sprak in augustus 1482 zelfs "de ban en het interdict" uit.

In april 1483 nam David weer bezit van de stad Utrecht, maar in mei werd hij gevangen genomen en op een vuile mestkar naar Amersfoort gereden. Jonkheer Engelbert van Kleef werd weer de

wereldlijke bestuurder van de stad, met steun van zijn broer de Hertog van Kleef, Jan de Tweede. Daarop kwam Maximiliaan van Oostenrijk, die als regent optrad voor de minderjarig Filips de Schone, David van Bourgondie te hulp, zodat de bisschop op 7 september 1483 uit Amersfoort kon terugkeren. Bisschop David overleed dertien jaar later, in 1496.

Keren we nu terug naar de Hollandse stadhouder Joost van Lalaing, die nog niet klaar was met zijn strafexpeditie tegen de Utrechtse opstandige burgers.

De slag bij Westbroek

Op "sunte Stevensdach", 26 december 1481, trok de stadhouder met vier tot vijfduizend weerbare mannen naar Westbroek, dat evenals Soest en Baarn- ook platgebrand werd. "Ene doe dit gerucht binnen Utrecht quam,doe sloeg men die banclock ende die borgers ende die ruters liepen uyt nae den Westbroeck". In Westbroek aangekomen, dachten zij aanvankelijk de Hollanders gemakkelijk te kunnen verslaan, maar zij hadden zich misrekend, want de overmacht van de Hollanders was groot. In deze Slag bij Westbroek leden de Utrechtenaren een zware nederlaag. "Er werden veel burgers ende ruters dootgeslagen". Bij die Utrechtse burgers waren jongens van vijftien en zestien jaar "ende die werden oock dootgeslagen". In bovenstaand verhaal over strijd tussen de Hollanders en de Utrechtenaren in 1481 is geciteerd uit een eigentijds verslag. Het is een kroniek van de Hollands-Utrechtse gebeurtenissen tussen 7 augustus 1481 en 21 april 1483. Het oorspronkelijk handschrift is nu onvindbaar, maar in 1698 is er een gedrukte uitgave verschenen van deze tekst, bezorgd door de vermaarde Leidse rechtsgeleerde Anthonius Matthaeus. Het is niet met zekerheid bekend wie de schrijver is, maar men denkt aan Tylman Monfelen van Usse-laer, die van 1460 tot 1483 stadsklerk van Utrecht was.

De gedrukte tekst van 1698 is in 1920 opnieuw uitgegeven en van aantekeningen voorzien door *Dr.N.B.ten Haeff*, onder de

Zo werd op het einde van de middeleeuwen Het Beleg van een stad gevoerd. Men ziet de ronde tenten en het geschut met de schilden van de aanvallers.

Deze houtsnede uit de Divisiiekroniek van 1517 geeft ons een idee hoe het leger van de Hollandse stadhouder er uit gezien moet hebben.

titel *Bisschop David van Bourgondie en zijn stad* (Utrecht, 1920).

De Baarnse geschiedschrijver *T.Pluim* geeft in zijn standaardwerk van 1932 *Uit de geschiedenis van Baarn* een kort hoofdstuk over "De kerstbrand van 1481". Nu ik de historische bron heb gevonden, heb ik het verhaal gedocumenteerd en in breder historisch perspectief willen vertellen, zestig jaar nadat meester Pluim er onze aandacht op vestigde.

H.Bronkhorst

Bronnen:

Antonius Matthaeus: Veteris Aevi Analecta seu Vetera Monumenta, Hagae-Comitum. Apud Gerardum Block. MDCCXXXVIII.

(Dit boek van 1738 is de Editio Secunda, of tweede druk, van het werk van 1698. Het werd geraadpleegd in de Universiteitsbibliotheek van de Universiteit van Amsterdam.)

Dr.R.R.Post: Geschiedenis van Nederland. Deel II. Middeleeuwen. Amsterdam 1935

FLORA-WAGEN

Het juiste jaartal kan ik me niet meer herinneren, maar het zal ongeveer in 1922 geweest zijn, de mode van "polka"-haar was nog niet ver verdrongen, ik had volgens de foto's van toen in ieder geval nog lang haar en het werd er al gauw, toen kort algemener werd, vanwege de "dooie punten" die aan zaten, afgeknipt.

In ieder geval zal het 2 augustus geweest zijn dat er een historische optocht gehouden werd met als doel een defilé langs het bordes van Paleis Soestdijk, waar ter gelegenheid van de verjaardag van Koningin Emma de hele koninklijke familie aanwezig zou zijn.

Wat er allemaal voor historie afgebeeld werd zou ik niet kunnen zeggen, ik was geen toeschouwer maar onderdeel van de stoet, gezeten op een versierde wagen.

Onder een baldakijn zat, als Flora-koningin, Henka van der Chijs. Zij woonde op de Sophialaan en was meen ik werkzaam op post- of telegraafkantoor. Aan haar linkerhand stond achteraan een van de meisjes Faassen van de drogist uit de Boschstraat, daarvoor een meisje Limbach en vooraan Kitty Blankenberg, toen wonend in de Hoofdstraat. Rechts achter stond Jo Blokker, van de slager uit de Brinkstraat, daarvoor Jo Westeneng van de groenteboer uit de Hoofdstraat en ikzelf uit de sigarenzaak op de hoek van Nieuw-Baarnstraat en Sophialaan. De hele wagen was met witte bloemen en draperieën versierd en we waren allemaal van top tot teen in het wit.

Drie van ons moesten bloemen aanbieden en op het laatste nippertje hoorde ik thuis, dat ik Prinses Juliana bloemen moest geven. Alles verliep goed en ik kwam zelfs zonder ongelukken achteruitlopend de bordestrap af. Je mocht immers de koninklijke familie de rug niet toekeren. En dat op een onbekende trap zonder leuning terwijl ik een expert was in het van de trap vallen. De tocht door Baarn duurde lang want de door paarden getrokken versierde wagens werden afgewisseld door historische voetgangers die ook niet in snelwandelen getraind waren. Op de Amaliaaan kregen we bij een van de villa's allemaal limonade, waar iedereen van opkikkerde.

De stoet werd op de Torenlaan, waar uren tevoren het beginpunt was geweest, weer ontbonden in het hoge gras.

Toen ik thuis kwam bleken mijn nieuwe witte schoenen door gras en paardeviijgen een groene kleur gekregen te hebben. Een dikke laag van een of ander kalkmengsel maakte ze weer toonbaar en ik kon ze bij droog zomerweer 's zondags weer dragen, tot die zondag dat we op een van onze wandelingen voor het eerst verdwaalden en voor een diepe greppel kwamen. Gelukkig stond er geen water in, er lag alleen droog blad en erin lag een boomstam. Ik zou er als eerste overgaan. Het was maar een heel smalle greppel zodat ik steun aan de zijanten had, maar.....de boomstam bleek glibberig en ik kwam met mijn

V.l.n.r.: Jo Blokker, Jo Westeneng, Henka v.d. Chijs, Janet Beeke, Rie (?) Faassen, ... Limbach en Kitty Blankenberg.

moie witte schoenen in een onder het droge blad aanwezige smurrie terecht waar de beste kalk niet tegen opgewassen was. En zo belandde mijn enige paar witte schoenen dat ik ooit gehad heb en dat paleistreden beklommen had via een ogenschijnlijk droge sloot in de vuilnisbak.

J.Beeke

DOCUMENTATIE OVER OUDE BEGRAAFPLAATS IN ARCHIEF VAN DE OUDHEIDKAMER

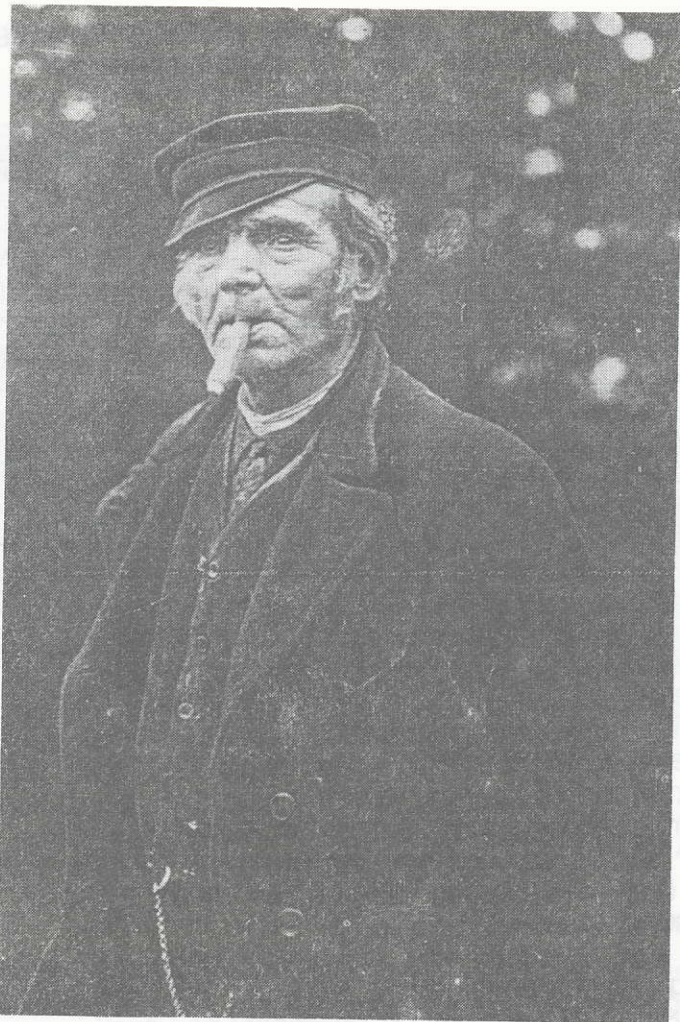
Belangrijke documentatie over de oude algemene begraafplaats bevindt zich sinds kort in het archief van de Baarnsche Historische Kring. Het gaat om een vijftal boeken die zijn opgeborgen in de stalen bergkast van de werkgroep Archiefonderzoek in de Oudheidkamer onder het gemeentehuis. De boeken worden niet uitgeleend, maar zij zijn tijdens de uren van openstelling van de Oudheidkamer, dus op maandagochtend of maandagavond beschikbaar voor genealogisch of ander onderzoek en er kan uit worden gekopieerd.

Met welwillende medewerking van de heren W.Zondag, hoofd Burgerzaken van het gemeentehuis en J.Naber, opzichter van de begraafplaats Wijkampaan, mochten onlangs kopieën worden gemaakt van twee delen van het *Register van begravenen*. het eerste deel gaat over de periode 1 januari 1900 tot 31 december 1917 en het tweede van 1 januari 1918 tot 24 juni 1974. Van deze gekopieerde delen zijn opnieuw twee boeken gemaakt.

Vervolgens is er, ook in boekvorm, een kopie gemaakt van het *Register van Begravenen/Register voor den doodgraver over het tijdperk 1876-1900*. Dit boek is anders ingericht dan de twee bovengenoemde delen. In dit register wordt ook steeds vermeld wat de doodgraver voor zijn diensten kreeg. Die doodgraver blijkt dan, in het vierde kwart van de negentiende eeuw, per graf een bedrag van tussen de 75 cent en 3 gulden te ontvangen, en meestal 75 cent.

Dan is er een *Register van Graven* gedateerd 1 januari 1868. Daaruit kunnen we vernemen wie er op dat moment waar begraven lagen, of van wie de grafrechten waren.

Tenslotte geeft een ongedateerd Register informatie over begravingen tot 1880. Met deze boeken kan de Kring dus gedetailleerde informatie verschaffen over wie, wanneer en waar begraven werd op de oude begraafplaats.

Portret van de doodgraver van de oude algemene begraafplaats, C.Th.Scholten, toen hij in 1923 met pensioen ging.

MEESTER PLUIMS RUSTPLAATS

Veel van het vroegere Baarn vinden we terug op de oude algemene begraafplaats, die al meer dan een halve eeuw bestaat. We lezen op de grafzerken heel wat namen van bekende Baarnse families. Er kan niet meer worden begraven, maar het kerkhof blijft voorlopig bestaan. Men spreekt van het kerkhof aan de Acacialaan, maar de ingang is nu aan de Berkenweg. De begraafplaats is iedere dag toegankelijk. Een van de meest opvallende graven is dat van onze plaatselijke historicus Pluim. In het *Register van begravenen 1918-1974* lezen we op Folio 14 dat in Vak F Rij 8 No.6, in een grafruimte van de tweede klasse, op 24 oktober is begraven; Teunis Pluim, in de ouderdom van 67 jaar. En als we dan de begraafplaats opgaan, zien we dichtbij de tegenwoordige ingang, een graf, met een ketting omgeven en met een staande grafsteen, waarop een goudkleurig medaillon is aangebracht, met in relief de beeltenis van de overledene; een kalend voorhoofd en een lorgnet of pince-nez, met daaronder een boord met omgebogen punten. Het opschrift luidt:

RUSTPLAATS VAN T.PLUIM. GEB. 8 JAN. 1864 TE RENSWOUDE.
 OVERLEDEN 21 OKTOBER 1931 TE BAARN.
 GESCHIEDSCHRIJVER EN OUD HOOFD DER WESTERSCHOOL.
 AANGEBODEN DOOR DE BURGERIJ.

Blijkens een foto van ongeveer zes jaar geleden was de metalen ketting met forse schakels tussen stenen plaatjes rondom het graf toen nog geheel intact, maar nu, eind februari 1992, is de ketting op verschillende plaatsen gebroken en missen er schakels. Kennelijk het werk van vandalen. Het is te hopen dat deze ketting spoedig hersteld kan worden en dat dan ook het hoog opgegroeide onkruid op het graf verwijderd wordt. Er zijn nog enkele andere interessante graven op dit kerkhof, waaronder een imposante grafkelder met een wapen op de tombe. Het is het graf van J.F.H.Guimond de Briquemond (1887) en diens familie. Elders op het kerkhof staat een wit

stenen grafbeeld van een treurende vrouw met lang haar naast een kruisbeeld. Veel opschriften zijn helaas helemaal of bijna onleesbaar en een paar liggende grafstenen zijn geheel met klimop overwoekerd.

Nu iets over de geschiedenis van deze begraafplaats en over het voortbestaan in de naaste toekomst.

Besluit in het Gerechtshuis

Dat verhaal moet dan beginnen met de Raadsvergadering van 1 februari 1828 in het Gerechtshuis te Baarn. Die vergadering stond onder leiding van Frans Pen, die in 1825 burgemeester was geworden.

Het officiële raadsverslag heb ik in het Gemeente-archief teruggevonden in het boek *Notulen* over de periode 1828-1830.

De burgermeester wijst in deze vergadering op de consequenties voor Baarn van een Koninklijk Besluit van 24 mei 1825 dat het begraven in kerken niet meer zal worden toegestaan. Voorts moesten "Steden, Dorpen en Vlekken van een bevolking van meer dan Duyzend zielen" vanaf 1 januari 1829 hun doden buiten de bebouwde kom begraven, waarvoor nieuwe begraafplaatsen moesten worden aangelegd. De burgemeester constateert, dat Baarn op dit moment, 1828, 1316 zielen telt en dus ook een nieuw kerkhof zal moeten inrichten. Dat wordt dan de begraafplaats aan de Acacialaan, die nog in 1828 in gebruik wordt genomen. Op die begraafplaats is tot 1974 begraven. De laatste begraafplaats was die van de 91-jarige Karel van de Wetering, op 24 juli 1974.

Al sinds 1956 heeft Baarn pogingen ondernomen de begraafplaats voor verdere begravingen te sluiten. Er was immers al sinds 1919 een nieuwe begraafplaats aan de Wijkampaan. Maar om verschillende redenen heeft het tot 1986 geduurd voor het besluit werd genomen. In de Raadsvergadering van 25 juni 1986 werd bepaald dat de oude begraafplaats aan de Acacialaan vanaf 1 januari 1987 niet meer voor begravingen zou worden gebruikt. Maar nog voor die sluiting zou de begraafplaats

worden gesaneerd. Zo zijn in de tweede helft van 1986 ruim 500 verwaarloosde grafzerken verwijderd, nadat al in 1975 rechthebbende waren aangeschreven. Hier moet worden opgemerkt, dat alleen grafbedekkingen zijn weggehaald, maar dat de graven zelf niet zijn opgeruimd. Het gesaneerde deel van de begraafplaats werd geëgaliseerd en met gras ingezaaid.

Als we dus nu over dat grasveld wandelen, moeten we beseffen dat er nog doden liggen, al zijn er geen zerken meer.

Nog vijftig grafmonumenten

Op grond van de Wet op de lijkbezorging, zoals die in 1986 gold, moet de begraafplaats tien jaar onaangeroerd blijven, dus tot 1997.

Daarna mag de grond tot bezaaiing of beplanting worden gebruikt, mits men niet meer dan een halve meter diep graaft. Die bepaling geldt tot dertig jaar na de sluitingsdatum, dus voor deze begraafplaats tot het jaar 2017.

Intussen moeten eigen graven die behoorlijk onderhouden worden onaangeroerd worden gelaten. Op ons oude kerkhof op het ogenblik nog vijftig van die oude staande of liggende grafzerken.

Het is een troostrijke gedachte dat onze oude begraafplaats, de laatste rustplaats van zoveel Baarnse mensen, nog lang blijft bestaan.

H.Bronkhorst

WATERSNOOD 1921

Mijn vader, de heer D.Kloeten (1896-1992), schreef in 1974 een verslag van de overstroming in Baarn in november 1921. Hij was toen verloofd met mijn moeder, Heintje Haarman, dochter van Teunis Haarman, die met zijn grote gezin woonde in de

boerderij aan de Kerkstraat (helaas afgebroken in 1956). Veel Baarnaars zullen zich de mooie witte boerderij nog wel herinneren, evenals het Tolhuisje, dat er vlak bij lag. Het relaas spreekt voor zichzelf.

Mevr. G.Schlimme-Kloeten

Nu over de novemberstorm (6 november op zondag) van 1921, waarbij de landen tussen Baarn en de Zuiderzee (thans IJsselmeer) werden overstroomd. 't Was ongeveer half één 's middags, dat we bij vader Haarman in de Kerkstraat 37 aan het middagmaal zaten. Voormiddag waren we naar de kerk geweest, wel wat winderig, maar half zonnig en nog zacht. Terwijl we zaten te eten, begon opeens de wind in de schoorsteen te bulderen en even later "floep" ging aan de overzijde bij Fie Mulder de schutting om. (Haar huisje was voor f 1800,- te koop geweest.) Nog even later zagen we Gerrit van Paridon bezig om iets zwaars op het rieten dak te leggen, om te voorkomen dat er een gat in kwam. Oom Jacob had zijn koeien over de Eem nog in 't land. Hij vond het raadzaam ze te halen. Hij spande 't paard voor de kar met twee wielen, de knecht ging mee en ik ook. Met het oog op de storm, had ik een oude soldatenjas van oom Claude aangetrokken. Omstreeks half drie reden we weg. De waterstand in de sloot langs de weg tussen de Baarnse tol en de Eem was laag. De storm was inmiddels zo hevig geworden dat onze kar met vier man er op zo maar een halve meter opzij werd geschoven. Toen we op de Bisschopperweg links langs de Eemdijk bij Moorselaar op het land van oom Jacob kwamen, liep het vee achter in het land, aan het oostelijk deel. We liepen over de brug over de sloot en oom Jacob riep: "Kom dan, kom dan". De oude koeien die de stem van de baas herkenden kwamen naar voren, liepen over de brug en gingen de voor hen herkenbare weg op richting Baarn, waar de beschuttende stal op ze wachtte. Koeien zijn wat dat betreft zeer intelligent, bovendien roken ze het komende zeewater wat instinctief gevaar betekende. De storm bleef maar bulderen uit de richting

van de Zuiderzee. Het begon te regenen en te hagelen. Echter de jonge beesten, de kalfde pinken, kwamen niet en moesten tegen de storm in worden gedreven, bang voor de zeelucht konden we ze niet over de brug krijgen. Ze renden hard weer terug en wij met de storm in de rug er als een haas achteraan, rood in het gezicht van de hagel en de wind. De kraag van de jas hoog op, zo zijn we meermalen op en neer door het land gevlogen, tot we uiteindelijk de laatste onwillige pinken over de brug hadden.

Het was inmiddels al een uur of vier, half vijf en de oude koeien waren al een heel eind naar Baarn gevorderd en ook het water uit zee kwam over het het land aanrollen. Stapvoets reden wij met paard en kar achter de laatste pinken naar Baarn, gegeseld door hagel en sneeuwbuien. In Baarn, bij de tol, hadden zich heel wat mensen verzameld om het schouwspel van het wassende water gade te slaan, o.a. tante Wijs moeder en tante Piet. Toen ze de koeien zagen komen vroegen ze zich af van wie de beesten konden zijn. Maar al gauw was dit duidelijk, een aantal van de koeien gingen voor de tol de Achterweg op en sprongen over de heining in het land van vader Haarman, het waren de koeien bij vader Haarman gefokt en aan Jacob bij diens huwelijk in mei 1920 meegegeven. De beesten herinnerden zich het oude land van hun jeugd. Dus de toeschouwers begrepen; 't zijn de koeien van Jacob Haarman.

Enfin, de veestapel werd ten slotte naar de boerderij in de Schoolstraat gedreven en daar bij Jacob op stal gezet. Toen we, nat en bezweet, langs de weg naar de Tol terugreden, was het water in de sloot zo gerezen dat het water gelijk stond met de straatweg, in een paar uur circa een meter gerezen.

Vader Haarman had het vee achter het huis op stal gezet en was gaan melken. Het paard liep nog buiten. De storm bleef aanhouden en het werd donker en ook het paard werd binnen gehaald, want ook achter had het water het land bereikt.

Tegen negen uur stond het water tot de oude schuur even later liep het om de hooibergen, tot zelfs op de straat bij de regenput tot zelfs in de nieuwe schuur. En ziet, tegen tien uur hield de rijzing van het zeewater op, gevolg van een doorbraak

van de Eemdijk, zodat het water met woeste kracht de Bunschoter polder oostelijk van de Eem instroomde.

De storm werd wat minder en de volgende morgen bij het opstaan was het weer heel wat kouder geworden. Het weiland achter de boerderij stond tendele in het water en was met met een vlies ijs bedekt. In de Eemnesserpolder zag je op de binnendijk een paard staan, dat later wadend en zwemmend naar de vaste wal kwam. Hazen, mollen, ratten en muizen waren vanzelf zoveel mogelijk voor het wassende water gevlucht en uitgeweken naar hogere omliggende gronden van Baarn en Eemnes.

Tegen een uur of elf ging het paard en wat jongvee de wei weer in om te grazen. Rond de Maat, het land, dat vader Haarman in pacht had van baron van Palland van Walfort, waren de hekken met opschrift 'v W v P' door de stormvloed uit de palen gelicht en door het gat in de Eemdijk weggedreven. Het volgend voorjaar hebben oom Jacob en ik die hekken kunnen terughalen bij een boer onder **Hoogland**, waar ze waren komen aandrijven en dank zij het opschrift duidelijk was, waar die hekken thuis hoorden.

Alles tussen Baarn en Zuiderzee, richtin Soest, Hoogland, Bunschoten, heeft toen onder water gestaan. Het heugt me niet van verlies van mensenlevens. Het water had zoveel slib over "de Maat" gebracht, dat in de droge zomer van 1922 het gras haast niet aan de groei kon komen. Daardoor leverde de Maat, groot ruim 14 hectare, in 1922 slechts 26 voer hooi, het volgende jaar, toen de grasgroei zich had hersteld, 76 voer.

De aanwezigheid van een kleilaag op de landen langs de Eem is te danken aan de aanvoer van slib door de overstromingen in de loop der eeuwen. Dikte zeer verschillend.

Het jonge geslacht, dat de toestand niet kent van voor de afsluiting van de Zuiderzee door de dijk tussen Noord-Holland en Friesland, naar ik meen 40 of 50 kilometer lang, zal moeilijk kunnen geloven in zo'n overstroming als ik in 1921 zelf heb meegemaakt. Met de nieuwbouw van huizen in het lagere deel van Baarn naar de Eemnesserpolder zou een dergelijke overstroming thans veel meer schade berokkenen dan toen.

Wanneer vroeger het zeewater in aantocht was over het lage land, veel vlugger dan door de bochtige Eem, had boer Betlem in de Eemnesserpolder, wonend op een boerderij op een opgehoogd stuk land, altijd zijn lantaarn buiten hangen. Dan konden de mensen uit de wijde omtrek weten, dat als de lantaarn bij Betlem brandde, het water op komst was.

D.Kloeten

UIT DE SCHATKAMER VAN BAERNE

Hoe vroeger een kleermaker op een tafel zat te werken zien we op een schoolplaat uit de vorige eeuw. Op een andere plaat wordt getoond hoe de werkplaats van een schoenmaker er uit zag. Een hele serie van die afbeeldingen van oude ambachten is in het bezit van de Oudheidkamer van de Historische Kring Baerne. Zij werden zorgvuldig bewaard en eind mei getoond op een tentoonstelling in De Speeldoos, samen met een groot aantal andere interessante voorwerpen. Zo werd duidelijk gemaakt dat onze plaatselijke geschiedkundige vereniging in de loop van de tijd een boeiende collectie heeft opgebouwd van voorwerpen die het verleden kunnen herleven.

In zijn openingswoord van deze tentoonstelling *'Voor u bewaard, aan u getoond'* sprak de voorzitter van Baerne, mr.C.C.M.Collard van "getuigen van de kleine geschiedenis van ons dorp". Hij hoopte dat de Historische Kring nog eens de beschikking zou krijgen over een beter toegankelijk meer representatief verblijf met betere opbergmogelijkheden, waarbij hij zich speciaal richtte tot de aanwezige vertegenwoordigers van ons gemeentebestuur.

Onder leiding van de voorzitster van de Oudheidkamer, mevr. Lies Luikinga, werd door een team van enthousiaste en energieke leden van deze zeer actieve werkgroep een

alleraardigste opstelling verwezenlijkt van wat er in onze dorpsschatkamer aanwezig is.

Historisch uiterst belangrijk is de tinnen bokaal uit 1694 met het wapen van de Koning-Stadhouder Willem III en het wapen van Baarn. Niet minder interessant is de glazen bokaal eveneens met het wapen van de Koning-Stadhouder. Dit glas werd vóór 1700 geschonken aan Jhr.Sickinga van de Hartstede, een jachtvriend van de prins.

In azuur een bisschop van goud

De geschiedenis van het wapen van Baarn werd geïllustreerd met een oorkonde van de Hooge Raad van adel van 1816, waarbij dat wapen werd omschreven als: Eenblauw schild met een gouden bisschop. Intussen kreeg onze gemeente in 1867 een fantasiewapen van een man met een steigerend paard. Er is nog een vlag en een schild met dat schertswapen. Een oorkonde van 1969 meldt dat Baarn zijn historisch wapen terugkreeg: In azuur een bisschop van goud. Curieus is een bruin vaandel met een rode afbeelding van een bijbel, met het opschrift Biblia. Het werd in 1895 vervaardigd door *Patrimonium*, de Afdeeling Baarn van het Nederlandsch Werkliedenverbond.

Vervolgens zagen we een *Lijst van bij brand te wekken personen* uit 1900. De wekkers en klokluiders mochten pas alarm slaan als de Burgemeester, of de Opperbrandmeester, daartoe opdracht had gegeven. Tot de kunstwerken in de Oudheidkamer behoren beelden van Stracké en enige fraaie aquarellen: Huize Peking, De Grotjes, De Zeven Linden en de Pastorie op de Brink. Zo is er nog veel meer bewaard aan echt waardevolle of merkwaardige voorwerpen, die hopelijk een permanent of althans vaker getoond kunnen worden. De Werkgroep Oudheidkamer verdient een compliment voor dit **initiatief** dat zo aardig gestalte kreeg. Misschien komt er nog eens een Baarns Historisch Museum.

H.Bronkhorst

PROGRAMMA 1992-1993

Dinsdag 22 sept.'92:

Dialezing "Elten in de Middeleeuwen"

Prof. Dr.P.Leuper, Hilversum.

Dinsdag 6 okt.'92:

Dialezing 'Een speurtocht langs Nederlandse gevelstromen'

Dhr. D.R.Bouhuys, Weesp.

Maandag 9 nov.'92:

'Decembergebruiken'

St.Inf.Volkscultuur, Utrecht.

nov.'92:

Verguldavondje Oudheidkamer

Dinsdag 19 Jan.'93:

Dia-avond "Oud Baarn"

Dhr.C. v.d. Steeg, Baarn.

Dinsdag 2 feb.'93:

Dialezing 'Een dagje uit met de Gooische Stoomtram'

Dhr.J.G.E. Petersen, Laren.

Donderdag 18 feb.'93:

2e Dia-avond "Oud Baarn"

Dhr.C.v.d. Steeg, Baarn.

Dinsdag 16 mrt.'93:

Algemene Ledenvergadering.

Dinsdag 27 apr.'93:

Dialezing 'De Hollandse Molens'

Dhr. D.Prins, Rijsenhout.

Alle programma's vinden plaats in de kleine zaal van Cultureel
Centrum 'De Speeldoos' Rembrandtlaan 35 Baarn.

Aanvang 20.00 uur

IN MEMORIAM

Op 14 maart 1992 is Wien Astro-van Hasselt in haar 75e levensjaar van ons heengegaan. Haar gezondheid liet de laatste jaren te wensen over.

Wien was een van die mensen die de oprichtingsvergadering van de Historische Kring in de Burgemeester Penstraat in 1974 hebben meegemaakt. Er was toen al een Kring van Vrienden van de Oudheidkamer, maar er bestond bij sommigen de wens om in Baarn een culturele vereniging op te richten, waarin mensen met elkaar zich konden bezighouden met het cultuurgood van Baarn en omstreken. Voor de nieuwelingen onder ons is het misschien aardig te weten dat in dat jaar 100-jaar-Spoor in Baarn gevierd werd, het feit dat er al 100 jaar een treinverbinding tussen Amsterdam en Baarn was. Het thema van deze viering was 'De Ontwikkeling van Baarn de afgelopen 100 jaar'. Dit feest werd een groot succes en gaf de vonk om bij elkaar te komen en de Historische Kring op te richten. Wien had een groot interesse in de geschiedenis van Utrechtse kastelen. Zij heeft zich met name verdiept in de geschiedenis van de kastelen aan de Langbroekerwetering. Door middel van excursies en lezingen gaf zij die kennis door aan de leden van de Historische Kring.

Velen kenden haar ook als enthousiast organisatrice van de Verguldavondjes in de sinterklaastijd. Onder haar leiding beschilderden jong en oud dan de fraaiste speculaaspoppen, die zij speciaal voor deze gelegenheid in Utrecht kocht. De speculaasplanken, die bij het bakken van de speculaaspoppen gebruikt waren, waren antiek en ook de techniek van het schilderen stamde uit oude tijden. Wien placht ook de symboliek van de verschillende voorstellingen uit te leggen en mevrouw Collard las dan altijd een sinterklaasverhaal voor. Wij missen in Wien een dierbare vriendin, die de Historische Kring een warm hart toedroeg.

Redactie : H. Bronkhorst
E.J. Heun-ten Holt
J. Kruidenier
R. Uileman

Typewerk en lay-out : T. Biemans.

Redactie-adres : E.J. Heun-ten Holt, Bilderdijk-
laan 19, 3743 HR Baarn.

De Historische Kring "Baerne" stelt zich ten doel het bestuderen van en belangstelling kweken voor geschiedenis in het algemeen en van Baarn in het bijzonder. Zij tracht dit doel te bereiken door middel van het organiseren van lezingen, excursies, tentoonstellingen en het uitgeven van een eigen tijdschrift.

Naast deze algemene activiteiten bestaat de mogelijkheid toe te treden tot de volgende werkgroepen:

1. Werkgroep Archeologie

Inlichtingen: J.W.A.A. van der Laan, De Schoener 12,
3742 HD Baarn. Tel. 02154 - 11656.

2. Werkgroep Archiefonderzoek

Inlichtingen: H.M.M. van Vugt, Vollenhovenschans 19,
1324 HS Almere. Tel. 03240-44421

3. Werkgroep Interviews en Reportages

Inlichtingen: J.M. v.d. Brink-van Wijkvliet, Prof.
Meijerslaan 10, 3741 XH Baarn. Tel. 02154 -
20161.

4. Werkgroep Oudheidkamer

Inlichtingen: R.J.E. Luikinga-Geijtenbeek
Klaproosstraat 15
3742 RA BAARN
Tel. 02154-15724